

Rättsavdelningen
Petra Bergendahl
Petra.bergendahl@socialstyrelsen.se

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
Ju.L6@regeringskansliet.se

Socialstyrelsens yttrande över delbetänkandet Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – Behov och föreslagna ändringar (SOU 2024:63)

Justitiedepartementet dnr Ju2024/01778

Socialstyrelsens yttrande utgår från myndighetens verksamhetsområde.

Socialstyrelsen instämmer i att det i vissa sammanhang finns behov av att förbättra möjligheterna att dela information mellan myndigheter i syfte att komma åt felaktig användning av offentliga medel, till exempel när det gäller hantering av EU-medel och utbetalning av statsstöd. Ökade möjligheter att dela information kan vara viktigt för att upptäcka dubbelfinansiering och därmed efterleva EU:s budgetförordning¹. Det gäller även vid handläggning av statsbidragsärenden, i vilka det bland annat är nödvändigt att säkerställa att felaktiga utbetalningar och dubbelfinansiering av bidrag till samma bidragsmottagare inte sker. Socialstyrelsen ställer sig dock tveksam till den vida utformningen som den föreslagna bestämmelsen får, särskilt när det gäller att bestämmelsen ska kunna medföra möjligheter att dela information när det gäller handläggning av ärenden generellt. Socialstyrelsen ser stora risker med en så vid möjlighet att dela information och den omfattande personuppgiftsbehandling som detta kan komma att medföra och anser inte att dessa risker är tillräckligt belysta i utredningen.

Socialstyrelsen lämnar i övrigt följande synpunkter på förslag och bedömningar.

8.5.2 Socialtjänstsekretess – 26 kap. 1 § OSL

Socialstyrelsen avstyrker utredningens förslag att sekretess inom socialtjänsten ska omfattas av den generella sekretessbrytande bestämmelsens tillämpningsområde.

Utredningen framför som bakgrund till förslaget att det finns ett särskilt starkt samhälleligt intresse både av att förhindra välfärdsbrottslighet och felaktiga utbetalningar och av att arbeta förebyggande mot att barn och unga utnyttjas i kriminella sammanhang. Socialstyrelsen instämmer i att det idag

¹ Förordningen (EU) 2018/1046 om finansiella regler för unionens allmänna budget.

finns stora samhällsutmaningar som det är viktigt att på olika sätt komma till rätta med. För att personer i verkligt behov av samhällets resurser ska få rätt stöd är det viktigt att utbetalningar från välfärdssystemet sker utifrån ett korrekt underlag. Det är även viktigt att samhället i ett tidigt skede kan nå och stötta barn och unga som riskerar att fara illa och utnyttjas i kriminella sammanhang. Samverkan och informationsutbyte med andra myndigheter är en viktig del i detta arbete.

Utredningen framför att eftersom det finns flera sekretessbrytande regler som tillsammans medger ett omfattande uppgiftsutlämnande från socialtjänsten, så ifrågasätter de i vad mån det rent faktiskt skulle medföra väsentligt förändrade förutsättningar för socialtjänsten om det infördes en generell sekretessbrytande bestämmelse. Socialstyrelsen ifrågasätter emellertid denna bedömning.

De sekretessbrytande bestämmelser som finns idag innebär att socialtjänsten ska eller kan lämna viss typ av information i specifika situationer till preciserade myndigheter. Den bestämmelse som utredningen föreslår medger däremot ett generellt utlämnande av information rörande enskildas personliga och ekonomiska förhållanden till alla myndigheter. Information får lämnas i syfte att förhindra, förebygga, upptäcka, utreda och ingripa mot fusk, felaktiga utbetalningar, regelöverträdelser och brottslighet. Men förslaget innebär dessutom att information också kan lämnas om det behövs för myndigheternas ärendehandläggning i stort. Den föreslagna bestämmelsen får således ett mycket brett tillämpningsområde. Bestämmelsen medger också rutinmässiga utlämnanden, vilket innebär att flera myndigheter kan ha en stående begäran om informationsöverföring från socialtjänsten. Utgångspunkten är dessutom en presumtion för att information ska lämnas ut efter en begäran, även om det finns möjligheter att under vissa förutsättningar göra en annan bedömning.

Socialstyrelsen anser att den föreslagna bestämmelsen, utifrån den utformning som beskrivs ovan, skulle innebära ett omfattande avsteg från den princip om stark sekretess som sedan länge har ansetts viktig inom socialtjänstens område. Myndigheten anser att det finns starka skäl för att även fortsättningsvis se socialtjänstens arbete som särskilt skyddsvärt i sekretesshänseende.

Socialtjänstens arbete ska bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. Denna princip, som kommer till uttryck i socialtjänstlagens portalparagraf², är grundläggande för socialtjänstens arbete. För att socialtjänsten ska kunna uppfylla sitt uppdrag enligt portalparagrafen krävs att den enskilde känner förtroende för socialtjänstens arbete. Att den enskilde känner förtroende och delaktighet bidrar till att

² Se 1 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

denne känner motivation och engagemang, vilket ofta är förutsättningen för att få till stånd en förändringsprocess hos en individ.

Mycket av socialtjänstens arbetssätt bygger på att den enskilde berättar om sin situation och sina behov. Sådan information kan till exempel vara en viktig del i en behandling för att motverka ett normbrytande eller kriminellt beteende hos en ung person. För ett sådant arbetssätt krävs att socialtjänsten kan bygga en förtroendefull relation med individen. Det gäller i socialtjänstens alla verksamheter, både i arbetet med äldre, funktionsnedsatta, ungdomar eller barn och deras föräldrar. Det kan finnas en risk för att till exempel ungdomar i riskzon för kriminalitet inte vågar berätta om hela sin situation, om de inte känner förtroende för att informationen som utgångspunkt kommer att stanna hos socialtjänsten, utan istället kan komma att användas av en annan myndighet mot det enskilda barnet eller andra personer i barnets närhet. Detta kan i sin tur leda till att de inte söker eller tar emot hjälp av rädsla för att riskera att straffas på olika sätt. Det kan även finnas föräldrar som inte vågar berätta om sina svårigheter då de ser en risk med att informationen kan komma att användas mot dem hos andra myndigheter. Om enskilda inte längre upplever att de kan berätta om sin situation och sina behov i sina kontakter med socialtjänsten kan det leda till att socialtjänsten får svårt att göra en helhetsbedömning av individens behov, vilket kan motverka att insatserna får önskat resultat.

Utredningen har bedömt att det framförallt är andra faktorer, såsom ett gott och rättvist bemötande som torde ligga till grund för den enskildes tillit till socialtjänsten. Socialstyrelsen instämmer att detta torde vara viktiga faktorer, men anser också att en viktig del i socialtjänstens arbete är att den enskilde inte upplever socialtjänsten som en ”generell informationscentral” för andra myndigheter. Detta har också vid flera tidigare tillfällen framförts som argument för att särskilja socialtjänsten i sekretesshänseende.³

Socialtjänsten får dessutom många gånger tillgång till känslig information om enskilda från andra myndigheter. Det kan gälla gällande uppgifter om enskildas hälsa från hälso- och sjukvården, till exempel inom barn- och ungdomspsykiatri. Om socialtjänsten kommer att omfattas av den föreslagna bestämmelsen innebär det att det ändå finns möjlighet att ta del av uppgifter från hälso- och sjukvården som inte annars skulle vara möjligt.

Om den föreslagna bestämmelsen blir möjlig att tillämpa på information som finns hos socialtjänsten ser Socialstyrelsen att det kan få stora konsekvenser för socialtjänstens arbete på lång sikt. Det kan i förlängningen medföra ett förändrat synsätt på socialtjänstens verksamhet, där det finns risk för att socialtjänsten inte längre uppfattas som en skyddad plats. Detta

³ Se bl.a. prop. 1979/80:2 med förslag till sekretesslag m.m., prop. 2011/12:171 Samverkan för att förebygga ungdomsbrottslighet och prop. 2023/24:85 En ny lag om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdsystemet samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet.

kan i sin tur medföra att socialtjänsten inte längre kan vara ett yttersta skyddsnät för personer i utsatta situationer i behov av stöd. I sammanhanget vill Socialstyrelsen också påpeka att myndigheten på olika sätt arbetar med att öka tilliten till socialtjänstens arbete utifrån de desinformationskampanjer som förekommer mot socialtjänsten.⁴

Socialstyrelsen anser att ett sådant förändrat synsätt på socialtjänstens verksamhet dessutom kan komma att motverka denna nya inriktning på socialtjänstens arbete. Den nya socialtjänstlagen, som planeras träda i kraft den 1 juli 2025, lägger fokus på en förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst. Den nya lagen ska sänka trösklarna för att få och vilja ta emot insatser, samt möjliggöra att hjälp erbjuds innan behoven blir för stora. En förutsättning för ett sådant arbetssätt är att trösklarna för att söka hjälp och berätta om sin situation är låga.

Utredningen har framfört att en generell sekretessbrytande bestämmelse kan upplevas som enklare för medarbetare att använda och därför innebära att socialtjänsten ges bättre förutsättningar att utföra sina uppgifter.

Socialstyrelsen instämmer i att ett regelverk som upplevs som enkelt är viktigt för att underlätta socialtjänstens arbete. Myndigheten är dock tveksam till att den föreslagna bestämmelsen kommer att upplevas som enkel. Den föreslagna bestämmelsen ska tillämpas parallellt med andra sekretessbrytande bestämmelser, vilket kan medföra osäkerhet kring vilken sekretessbestämmelse som ska användas. Socialstyrelsen ser också att den intresseavvägning som ska göras innan uppgifter ska lämnas ut kan upplevas som svår. Utredningen ger inte tillräcklig vägledning i hur denna avvägning ska göras i förhållande till socialtjänstens uppdrag, vilket riskerar att medföra tillämpningssvårigheter. Myndigheten bedömer dessutom att andra faktorer också är viktiga för att de som arbetar inom socialtjänsten ska känna sig trygga i att tillämpa sekretessregleringen. Det som kan utgöra hinder är till exempel bristande rutiner, personalomsättning och bristande kunskap om varandras verksamheter.

För att på olika sätt komma till rätta med välfärdsbrottslighet och annan brottslighet finns det idag flera sekretessbrytande regler som träffar socialtjänsten.⁵ Utöver de möjligheter som finns idag utesluter inte Socialstyrelsen att det kan finnas behov av ytterligare möjligheter att dela information. Socialstyrelsen har till exempel instämt i den bedömning som framkommer i utredningen *Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen – En ny huvudregel (SOU 2023:69)*⁶ och som handlar om att socialtjänsten och hälso- och sjukvården bör få utökade rättsliga möjligheter att lämna ut uppgifter till brottsbekämpande myndigheter. Socialstyrelsen har även

⁴ Socialdepartementet, Uppdrag att motverka ryktesspridning och desinformation om socialtjänsten, S2022/03244 (delvis), 2022-07-07.

⁵ Se t.ex. lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen, bidragsbrottslagen (2007:612) och folkbokföringslagen (1991:481).

⁶ Numera prop. 2024/25:65 *Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen*.

tillstyrkt utredningens förslag om att det införs en skyldighet att på begäran lämna en kontaktuppgift till en brottsbekämpande myndighet.

Slutligen vill Socialstyrelsen också påtala att det är flera andra utredningar som har utrett eller fortfarande utreder sekretesslättnader på socialtjänstens område, till exempel *Fler verktyg i socialtjänstens arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn (Ds 2023:15)* och *Skolsäkerhetsutredning (U 2022:04)*. Det är därför viktigt att se dessa förslag i ett sammanhang.

10.3.5 Finns det några skyddsåtgärder?

När det gäller socialtjänstens verksamhet instämmer inte Socialstyrelsen i utredningens bedömning att det sammantaget finns adekvata skyddsåtgärder

Den föreslagna bestämmelsen får ett mycket brett tillämpningsområde i förhållande till socialtjänstens uppdrag och de mycket integritetskänsliga uppgifter som finns hos socialtjänsten. Utredningen föreslår dessutom inte några regler om överföring av sekretess, vilket innebär att uppgifter som omfattas av stark sekretess hos socialtjänsten kan komma att lämnas till myndigheter som har en svagare sekretess. Det kan i sin tur innebära att enskilda kan komma att kunna ta del av dessa uppgifter via myndigheter med svagare sekretess. Det är inte heller tydligt hur socialtjänsten ska göra intresseavvägningen. Dessa faktorer medför sammantaget att det inte finns tillräckligt adekvata skyddsåtgärder för socialtjänstens verksamhet.

10.3.9 En lämplig och berättigad bestämmelse?

Socialstyrelsen instämmer inte i utredningens bedömning att den föreslagna bestämmelsen är proportionerlig när det gäller socialtjänstens verksamhet.

Såsom utredningen nämner, finns svårigheter att förutse omfattningen av informationsutbytet och personuppgiftsbehandlingen som den föreslagna bestämmelsen kommer att resultera i. Socialstyrelsen ser stora risker med en så vid möjlighet att dela information och den omfattande och oförutsägbara personuppgiftsbehandling som detta kan komma att medföra. Utifrån socialtjänstens uppdrag och de mycket integritetskänsliga uppgifter som finns hos socialtjänsten anser myndigheten att dessa oklarheter medför att proportionalitetskravet inte är uppfyllt. Detta, sammantaget med att det inte bedöms finnas adekvata skyddsåtgärder, medför oproportionerliga integritetsrisker för den enskilde.

Övrigt

En följd av förslagen i utredningen är att den sekretessbrytande bestämmelsen även kommer att vara tillämplig på Socialstyrelsens uppdrag att genomföra skade- och dödsfallsutredningar enligt lagen om (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

Det finns inte något resonemang i utredningen kring huruvida Socialstyrelsens utredningsverksamhet borde omfattas av den föreslagna bestämmelsen eller inte. Myndigheten anser dock att det är viktigt att utredningsverksamheten inte omfattas av den föreslagna bestämmelsens tillämpningsområde. Utredningsverksamheten omfattas av stark sekretess enligt 26 kap. 10 a § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Detta då utredningsverksamheten många gånger får underlag till sina utredningar från andra myndigheter så som bland annat socialtjänsten, hälso- och sjukvården, Kriminalvården och Åklagarmyndigheten. Underlaget kan innehålla integritetskänsliga uppgifter om till exempel hälsa, sociala problem och kriminalitet. Myndigheten anser därför att det är rimligt att denna verksamhet undantas från tillämpningsområdet. Utredningen har dessutom själva föreslagit att hälso- och sjukvården ska undantas från den föreslagna bestämmelsens tillämpningsområde. Om inte utredningsverksamheten undantas innebär det att det finns möjlighet att via utredningsverksamheten ta del av uppgifter från hälso- och sjukvården som inte annars skulle vara möjligt.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Björn Eriksson. I den slutliga handläggningen har avdelningscheferna Pär Ödman, Sabina Orstam, och Zara Warglo samt enhetschefen Mariana Näslund Blixt deltagit. Juristen Petra Bergendahl har varit föredragande.

SOCIALSTYRELSEN

Björn Eriksson

Petra Bergendahl